

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТУ

Гончарук В. В.,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
хімії, екології та методики їх навчання,

Гончарук В. А.,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання

goncharuk424@ukr.net

У «Порядку денному на XXI століття» зазначається, що «освіта є фундаментом сталого розвитку» і головним інструментом для створення гуманного, рівноправного та уважного до проблем людини суспільства. Сталий розвиток (англ. Sustainable development) – загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Проблема сталого розвитку – одна з найбільш актуальних у сучасному світі. Цією проблемою опікуються світові лідери, їй присвячені сотні урядових і міжурядових програм, вона вже багато років стоїть у порядку денному найвпливовіших міжнародних організацій.

Ряд теоретиків і прихильників сталого розвитку вважають його найперспективнішою ідеологією XXI століття і навіть усього третього тисячоліття, що витіснить усі існуючі світоглядні ідеології, як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації. Сталий розвиток – це керований процес, в основі якого системний підхід та сучасні інформаційні технології, що дозволяють дуже швидко

моделювати різні варіанти напрямів розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибирати найбільш оптимальний.

Відомі дослідження американського вченого Н. Джорджеску-Рогена, який пов'язує розвиток економіки з природними обмеженнями та робить спроби поєднати термодинаміку з економікою довкілля. Ці дослідження він проводив незалежно від К. Боулдинга, який у 1966 р. обґрунтував довкільні проблеми принципу рівноваги речовини, а також від Г. Айреса і Л. Кохрсена, які використовували підхід балансу матеріалів та вхідних і вихідних систем [1].

Варто зазначити, що досягнення оптимального варіанту розвитку декларують ряд країн, але у кожній країні свій шлях розвитку. В одних цей шлях «тільки починається, у інших вже розпочався, треті вже стали на шлях сталого економічного розвитку (США, Японія, країни Європейського Союзу)» [2].

Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку, системно висвітленої в монографії «Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку» («англ. Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development»), є провідний дослідник економічних аспектів забруднення довкілля, колишній економіст Світового банку Дейлі Герман. Спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Г. Дейлі тлумачить термін «сталий розвиток» як гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками.

Не менш важливим є завдання дати молодим людям навички, вміння, інструментарій досягнення хоч би й невеликих, але реальних і надзвичайно

важливих змін на краще – бажанням, розумом, силою та наполегливістю людей, місцевих громад. Соціальна мобілізація з метою розв’язання конкретних місцевих проблем буття людей неможлива без обізнаних, певною мірою підготовлених, ініціативних фахівців нової генерації. Тому навчальна дисципліна не може обмежуватися лише екологічною чи еколого-економічною проблематикою. Соціальний вимір, а краще сказати – людський вимір сталого розвитку – вимагає абсолютно нових підходів: психологічних, моральних, культурологічних, політологічних. І на перше місце виступає не власне економічна проблематика, а спадкоємність поколінь у реалізації їхніх життєвих потреб. Тоді сталий розвиток виступає як похідна і як знаряддя виховання, освіти, прав людини, її фізичного і духовного здоров’я, розвитку демократії, законності та ін. З іншого боку, дисципліна, що має предметом сталий суспільний розвиток, повинна допомогти студентам перевести вже набуті, і ті, що будуть засвоєні пізніше, знання з питань організації державного управління та місцевого самоврядування у площину їх практичного використання відносно розв’язання проблем місцевого розвитку, до яких долучаються громадські організації, об’єднання та рухи.

Щоб зрозуміти суть проблеми, треба ретроспективно оглянути, коли і як, із яких причин вона виникла. Передвісником сучасних підходів і ідей сталого розвитку слід вважати нашого співвітчизника академіка В. Вернадського, який майже століття тому створив вчення про ноосферу, єдність людини і природи, їхній тісний взаємозв’язок і взаємний вплив. Цей учений випередив свій час. Людство підійшло до розуміння його ідей значно пізніше, у другій половині ХХ століття, коли реальна дійсність, практика виробництва, розподілу і споживання виявили небезпеку і згубність подальшого слідування засадам індустріальної моделі економічного, та й не лише економічного, а усього суспільного розвитку. Для цієї моделі було характерним насильницьке, завойовницьке ставлення до природи, ілюзія невичерпності дешевих природних ресурсів, ставка на масштабність, а не ефективність виробництва. Потреби людей розвивалися,

зростали кількісно і якісно, споживання збільшувалося за рахунок екстенсивного зростання, без врахування необхідності підтримки стабільного існування екосистем та обмеженості ресурсів (перш за все сировини та енергоносіїв) у глобальному масштабі.

У 1980-х рр. почали говорити про екорозвиток, розвиток без руйнування, необхідність стійкого розвитку екосистем. «Всесвітня стратегія охорони природи» (ВСОП), прийнята в 1980 р. за ініціативою ЮНЕП, Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) і Всесвітнього фонду дикої природи вперше в міжнародному документі уміщувала згадку про стійкий розвиток. «Турбота про планету Земля – стратегія стійкого життя» було другим виданням ВСОП і датувалося жовтнем 1991 р. У ньому підкреслюється, що розвиток повинен базуватися на збереженні живої природи, захисті структури, функцій і різноманітності природних систем Землі, від яких залежать біологічні види. Для цього необхідно зберігати системи підтримки життя (життєзабезпечення), біорізноманітність, забезпечити стійке використання поновлюваних ресурсів.

У 1987 р. в доповіді «Наше спільне майбутнє» Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР) під головуванням экс-прем'єра Норвегії Г. Х. Брундланд приділила основну увагу необхідності «сталого розвитку» як розвитку, який забезпечує задоволення потреб нинішнього покоління без завдання шкоди можливостям майбутніх поколінь у задоволенні їхніх потреб. Це формулювання поняття «сталий розвиток» зараз широко використовується як базове в багатьох країнах. Крім того, вона стверджувала, що основна ідея людських суспільств має полягати в активізації пошуку кращого життя, добробуту. Термін «сталий розвиток» на конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. в рамках прийняття «Порядку денного на XXI століття» визначався як «розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби».

У закладах вищої освіти впроваджується комплексна програма безперервного навчання та виховання учнів і студентів у галузі екології, захисту довкілля та раціонального природокористування з урахуванням усіх аспектів ресурсозбереження, екологізації педагогічної, культурологічної, юридичної освіти, яка передбачає: розробку навчальних програм, підручників і посібників із проблем сталого розвитку та реалізація їх у навчальному процесі; створення нових і реорганізація діючих наукових, зокрема, еколого-експертних центрів, діяльність яких спрямована на дослідження та оцінку різноманітних проблем сталого розвитку, охорони довкілля, використання природних ресурсів, дотримання принципів екологічної безпеки; визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень у галузі сталого розвитку, використання природних ресурсів, охорони довкілля, створення засад екологічної безпеки. Отже, стратегічним напрямом освіти має стати врахування ідей концепції сталого розвитку. Це потребує не лише трансформації змісту шкільних навчальних предметів, а й оновлення змісту і процесу професійної підготовки вчителів, розробку відповідних інтегрованих навчальних курсів, які б передбачали зміну моделей поведінки, стереотипів ставлення, життєвої позиції, розробку необхідного навчально-методичного забезпечення з питань сталого розвитку.

Список літератури:

1. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середя, Т. Тимочко. [2 вид.]. К., 2011. 392 с.
2. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / [В. Підліснюк, І. Рудик, В. Кириленко та ін.]. К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. 88 с.